

The effect of translations, that is done under the control of state, on the social and cultural change from the last period of Ottomans to the first period of Republic of Turkey

Osmanlının son döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemine devlet eliyle yaptırılan çevirilerin toplumsal ve kültürel değişime etkisi

Muharrem Tosun¹
Fatih Şimşek²

Abstract

Translations have always been the starting point for nations in the adventure of their participation to civilization. So that, all civilizations have experienced some translation activities and a period of translation at the beginning of their developmental periods. Those nations that have deep and intense relations with translations have also been very fast in the path of civilization progress. The Ottoman Empire was not able to succeed translation activities well enough and of course the recent moves were also not sufficient.

The movement for the modernization of the Ottoman Empire that lasted for a period of more than 100 years was carried out with intense translation activities in every field. These translation activities in due course have turned into the production of western-oriented cultural, literary and political works. Western-oriented movements formed the most important idea or thought in the transformation of the Ottoman Empire to a democratic republic. The very early years of the Republic of Turkey experienced also translations made entirely from the Western

Özet

Çeviriler ulusların medeniyet serüvenine katılmalarında her zaman başlangıç noktası olmuşlardır. Bu yüzden tüm medeniyetler gelişim dönemlerinin başlangıcında bir çeviri faaliyeti ve çeviri dönemi geçirmişlerdir. Ulusların çeviriyle ilişkileri ne kadar derin ve yoğun olmuşsa, medeniyet yolunda ilerlemeleri de o denli hızlı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu çeviri faaliyetini zamanında ciddi bir ölçüde gerçekleştirememiş ve son dönemlerdeki hamleleri ise yeterli olamamıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda 100 yılı aşkın bir süreyi içine alan yenileşme hareketi, her alanda yoğun bir çeviri faaliyetiyle gerçekleşmiştir. Bu çeviri faaliyetleri zamanla, batı eksenine özgü kültürel, edebi ve siyasi eser üretimine dönüşmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'ndan demokratik bir cumhuriyete dönüşümün en önemli fikir ya da düşünce temellerini, batı eksenli hareketler oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında kültür, edebiyat, siyaset, hukuk v.b. alanlar tamamen batıdan yapılan çevirilerle yönlendirilmiştir.

Çeviriler uluslar için önemli dönüm noktaları

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, mtosun@sakarya.edu.tr

² Okt., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, fsimsek@sakarya.edu.tr

cultures that shaped areas such as culture, literature, politics, law etc.

Although translations play an important turning point for nations, the translation method also reveals the goal in which direction the nations will carry on their developments. By analyzing the aims and methods of translations, it is possible to see what role translations have played or will play in the transformation process of nations. Actually the translation method and aim of shaping our culture of 'translation movements in the Ottoman Empire and Republic of Turkey', which is actually our topic, will reveal the social effects and contributions of translations to changes in our country.

Keywords: Culture; westernisation; civilisation; translation; foreignisation; cultural change; social change

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Çeviriyi kültür aktarımı olarak görmek önyargılı ve batı merkezli bir bakış açısidir. Çevirilerin amaçlarının batının değerlerini aktarmak olduğu şeklindeki bu önyargı birçok doğu toplumu tarafından kabul edilmiş görünmektedir. Batıdan yapılan çeviriler ve yapılış biçiminin batı kültürünü aktarma çabası olarak ortaya çıkması, doğu toplumlarının çeviri yoluyla gelişim ve değişimini genelde olumsuz etkilemiştir. Bunun nedeni çevirinin bir medeniyet aktarımı değil bir kültür aktarımı şeklinde yapılmış olmasıdır. Bu yaklaşım batının medeniyetinden çok kültürünün alınmasıyla yeni bir bunalım ve başkalaşımı beraberinde getirmiştir. Çevirilerin uluslar arasında sağlıklı bir iletişim ve etkileşim sağlayabilmesi için, çeviri yoluyla aktarımın kültür aktarımı yerine medeniyet aktarımı amacını taşıması önemlidir.

Kültür ve medeniyet kavramlarının çoğu zaman birbirlerinin yerlerine kullanıldığı ve karıştırıldığı görülmektedir. Aynı medeniyet içinde yaşayıp, farklı kültürlere sahip birçok ulus vardır. Eğer medeniyet tek başına kültür olsaydı; medeniyet, aktarılamayan, bir ulusun kendine özgü nitelikleri olacak ve medeniyetin tüm kültürlerin ortak hazinesi olması mümkün olmayacaktı. Medeniyet serüvenine her ulus katılmak istemeyecekti. Kültür, kendi geleneğinde medeniyetten daha geniş bir kavramdır. Bir ulus için kültür, medeniyet ve geleneğin birleştiği bir bütün olarak gösterilebilir. Bir kültür bir başka kültürle medeniyet ortak paydasını oluşturabilir. Medeniyet

olsalar da, çevirilerin aktarılış biçimi, ulusların hangi yönde gelişmesinin amaçlandığını da ortaya koymaktadırlar. Çevirilerin yapılış amacı ve yöntemine bakıldığında çevirilerin ulusların dönüşümünde hangi rolü oynadığı ve oynayacağını da görmek mümkündür. Konumuz olan Osmanlı ve Türkiye'deki çeviri hareketlerinin, çeviriyi aktarış biçimi ve ulusumuzun kültürünü yönlendirme amacı ve yöntemi, ülkemizde çevirilerin toplumsal etkilerini ve değişime hangi yönde katkı yaptıklarını ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür; batılılaşma; medeniyet; çeviri; yabancılaşma; kültürel değişim; toplumsal değişim.

evrensel, ama medeniyetler arasında kültür paydasını birebir oluşturmaları mümkün değildir. Hiçbir, iki aynı dil ve iki aynı kültür söz konusu olamaz. Bir toplumun medeniyetini değiştirmesi kültürüne önemli bir etki meydana getirirse de, yine de kültür kendi geleneğini korur. Şayet medeniyetle birlikte, kültür de ithal edilirse, bu defa değişim bir başkalaşım ve başka ulusun kültürüne dönüşme şeklinde anlaşılır. Uluslar için, başka medeniyet aracılığıyla ilerleme olumludur, ama başka bir ulusun kültürünü transfer ederek ilerleme olumsuzdur. Kültür evrensel değil, yereldir. Evrensel olan medeniyettir.

TÜRKİYE’NİN BATILILAŞMA YÖNTEMİ

Osmanlı imparatorluğu döneminde batılılaşma daha çok devlet yapısına ve batı tekniğine yönelik oldu. Çok az sayıda da olsa batı düşüncesine ait çeviriler yapıldı. Türkiye Cumhuriyeti döneminde, medeniyette geri kalmanın çözüm yöntemi, kültürel devrimler oldu. Devleti yönetenler, medeniyetteki geri kalmışlığı kültürel geri kalmışlık olarak görerek, başta din ve gelenekler de dahil olmak üzere, Türk kültürünün binlerce yıllık kültür ve yaşam biçimini yok sayan bir anlayışla yaptılar devrimlerini. Tüm alanlarda batı kültürünün mutlak alımlanması hedef olarak konuldu. Türkiye, birçok geri kalmış ülke gibi, kendi geri kalmışlığından utanarak, ilerlemenin, kendi kimliğini, kültürünü, dinini değiştirmekten geçmesi gerektiğini, bunlar nedeniyle geri kaldığını düşündü. Oysa batı medeniyeti bugün bile, tüm geleneksel bayramlarını, kendi milletine özgü ırksal özelliklerini, dinsel ritüellerini ve daha birçok kültürel özelliklerini hiç değiştirmeksizin yüzyıllar süren medeniyet mücadelesini yapmıştır.

Çeviri alanında ise, kültürü tümünden yabancılaştırma adına, devamlı bir taklit hareketi, devamlı bir yabancılaştırma hareketi halkın medeniyete katılımını engellemiştir. Çevirinin hedef kitlesi ve dolayısıyla batı medeniyeti algılaması, dar bir sınıfa ait aydın özelliği olarak kalmıştır. Fakat nasıl olacak da bir ülke; gelenek, din ve kültürde "*ad fontes*" kavramıyla "özüne dönüş" anlamına gelen rönesansı gerçekleştirecek?

ÇEVİRİ YÖNTEMİ VE KURAM AÇISINDAN TÜRKİYE’NİN BATILILAŞMASI

Türkiye tarihindeki resmi çeviri yöntemi bir yabancılaştırmadır. Fakat bu yabancılaştırma yöntemi Schleiermacher'ın "*verfremden*" yöntemine uygun bir yabancılaştırma değildir. Yerli kültürün kendine yabancı kavram ve düşünceyi yabancı kültürden edinmesi değil, yabancı kültürün de yabancılaştırılıp, bir başka amaç doğrultusunda sunulduğu bir yabancılaştırmadır. Çeviri yöntemi olarak kaynak kültür de, erek kültür de yabancı bir strateji söz konusudur. Amaç yabancı bir kültürün tüm yönleriyle de alınması değildir, amaç hedeflenen ideolojiye uygun yanlarının başka

parçalarla birleştirilip melez bir kültür üretmektir. Bir üçüncü kültür düzlemi oluşturulup, yerli kültür boşaltılarak, yeni oluşturulan yapay kültürü oluşturabilmek için tam bir ideolojik manipülasyondur. Manipülasyon yerli kültüre yönelik olduğu kadar yabancı kültüre de yöneliktir. Her iki kültürün manipülasyonu söz konusudur. Böyle bir sentezle gerçekleştirilen çeviri manipülasyonu, düşünce olarak batıya, kültür olarak doğuya yabancı, aynı zamanda her ikisinde olmayan yeni üretimlerle de yeni bir kültür yaratma eylemine dönüşmüştür. Fakat yaratma eyleminde çeviriler, sadece seçilen metinlerin taklididirler ve amaçlar seçilen metinler üzerinden, seçilen metinlerin amacı ne olursa olsun, ideolojik amaçlar doğrultusunda manipülasyondur. Böyle bir manipülasyon, çeviri yöntemi olarak "*manipulation school*"un benimsediği bir manipülasyon değil, ideolojik bir manipülasyon olduğu unutulmamalıdır.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE ÇEVİRİLERİN YAPILDIĞI ALANLAR

Ahmet Cevdet Paşa, çevirilerin medeniyet aktarımı olduğu konusunda önemli bir saptama yaparak eğitimin ve çeviri yoluyla Türk dilinin gelişmesinin önemini vurgulamıştır. Cevdet Paşa burada "medeniyet" kelimesini kullanmış ve medeniyet teriminden ne anladığını ortaya koymuştur. "Medeniyet" in temelde öze bağlı kalarak, her şeyden önce maarife önem vermekle yakalanabileceğini ifade eden Paşa, medeni insanın da ancak bu yolla yetiştirilebileceği kanaatini taşımaktadır... Paşa bu görüşüne dayanak olarak da, tarihte maarife önem veren milletlerin "*daire-i mamuriyette ve re'aya vü berayası merkez-i refah ü medeniyette bulunarak*" diğerlerine karşı hakim ve galip olduklarını gösterir. Zaten medeniyet dünyasında yerini alan medeniler de evvela maarifte ilerleyen milletlerdir (Kayaoglu, 1998: 55-56).

Osmanlının Batılığa teorik planda hazırlanamayışının en önemli kanıtı, tarih, felsefe ve edebiyat alanındaki yavaş değişimdir. Hatta Fransız idare hukuku sistemini uygulamakta tereddüt etmeyen, pratik gerekçelerle Fransız Medeni Kanunu'nu bile adapte etmeyi düşünenlerin çağdaş Fransız tarih metoduna, Avrupa felsefesine aynı yoğun ilgi ve yaklaşımı göstermedikleri görülüyor (Ortaylı, 1985: 137).

CUMHURİYETİN BAŞLANGICINDA ÇEVİRİ POLİTİKALARI

Türk kültür tarihinde, çeviri etkinliğinin çok eskiye dayanmasına karşın, Batılı anlamda bir Yeniden Doğuş'a yol açtığı söylenemez. Avrupa'nın yeniden doğuşunu sağladığı söylenen burjuvazinin, Türk toplumunda hiçbir etkisi olmamıştır. Tam tersine, batı çeviriyle birlikte rönesansı her alanda oluştururken, rönesansı yapanlar halk kesimi, burjuvaziye ve bu hareket şövalyeliğe,

otokratik rejime karşı bir hareketken, Türkiye'de bu hareketi sağlayan bizzat o zamanın şövalye sınıfı yani askerler olmuştur. Burjuvazi çeviri ve uyanış hareketinin tamamen dışında kalmış, onun anladığı bir dile, onun anladığı bir dünyaya, onu değiştirecek bir bilince, yani rönesansın eflatun insan modeli gibi bir hümanist insan tipine dönüş değil tam tersi bir dönüşle; hümanizmin yerini totaliter anlayış ve askeri baskı ve zorlama almış, halkın çeviri üretme ve çeviri tüketmede ne bir rolü, ne katılımı olmuştur. Çevirinin dışında olan halk, değişimin de dışında olmuştur. Çünkü değişim, halkın rönesanstaki gibi, ticaret yoluyla zenginleşip, kendi bilincine uyanması, bunun için zenginliğini kültürünü artırma yönünde kullanmasıyken, Türkiye'de tam tersi bir Rönesans yaşanmış; halk fakirleşmiş, eski feodal ve askeri yapı değişimin sahibi olarak kültürün belirleyici sınıfı olmuştur. Toplumsal sınıfların kaldırılması yerine, toplumsal sınıflar daha fazla korunmuştur (Gürsel, 1985: 321).

Medeniyet hareketini başlatanlar batı medeniyetini öncü olarak görseler bile, bir doğulu anlayışla, bir doğu düşüncesiyle alımlama yoluna gitmekten kurtulamamışlardır. Çünkü doğuda çeviri ve medenileşme hareketini başlatan ve yürütün hep devleti yönetenler ve aristokrat kesimdir. Bu kesimler batı medeniyetini arzularken, batının düşünce yapısının doğunun insanına uygun olmadığını düşünmeye devam etmekte ve insanların aydınlanmasını, batının düşüncesine sahip olmasını tehlikeli görmektedirler. Bugün bile özellikle Türkiye'de batı medeniyetinin bizim toplumumuza uygun olmayacağı, halkımızın cahil olduğu için insan hakları, özgürlük ve serbest düşünce alanında bilinçlenmesinin tehlikeli ve gereksiz olacağı düşünülmektedir. Böyle bir medeniyet gelişimi, doğudaki hiyerarşik düzeni bozacak, halkın isteklerinin önüne geçilemeyecektir. Bu durum ister iktidar sahipleri, ister muhalefet için olsun, aydın ve üst kesim için bir tehlikedir ve elindeki gerek ekonomik sermaye, gerekse sembolik sermayenin paylaşılması ve azalması anlamına gelmektedir.

CUMHURİYET DÖNEMİ ÇEVİRİ HAREKETLERİ

Cumhuriyet dönemi, yeni alfabesiyle sıfır noktasından kitaplar yazmak ve tercüme etmek zorundaydı. Sadece çevirilerin yapılması değil, Türkiye'de yazılmış olan telif eserlerin de dil içi çeviriye tabi tutulması gerekiyordu. Telif eserler de yalnızca alfabe dolayısıyla değil, yeni bir kitleye hitap etmek ve yeni bir ideolojiyi hazırlamak açısından, dil olarak da sadeleştirilip, yeniden yazılmalıydı. Yani Osmanlı döneminde Türkçe/Osmanlıca yazılan metinler de yabancı metin gibi dil içi çeviriye tabi tutularak, dünyanın başka hiçbir ülkesinde görülmeyecek şekilde artık çeviri edebiyata dönüşmek zorunda kalmış ve cumhuriyet nesilleri kendinden önceki yerli tarihsel kültür birikimlerini orijinalinden değil, yabancı eserlerin dil içi çevirileri olarak çevirmenlerden okumak

zorunda kalacaklardı. Mevlana kadar Yunus Emre, Namık Kemal, Ahmet Haşim v.d. çok yakın zamanlarda bile yazılmış eserler çeviri olarak okunmak zorunda kalacaklardır. Çünkü orijinalleri, Latin alfabesiyle yazılmış olsalar bile yine başka bir dile ait olmuşlardır. Batıda yetişmiş ve batı tarzında modern ve orijinal eserler vermiş o devir yazarlarının eserleri bile bugün artık başka bir kültür ve dilin yazarları olmuşlardır.

Halk bu yenileşme hareketini, yeni alfabe ve kültür dolayısıyla genel olarak kendine karşı ve eski geleneği ve kültürünü yok eden, kendini yabancılaştırıp, gelecek nesillerle kendi arasında bir zıtlık oluşturacak bir ideoloji olarak gördüğünden, yeni kültüre karşı bir pasif eylem içinde olmuş, büyük kesimler bu anlayışa yabancı kalmıştır. Böylece tıpkı Osmanlı döneminde arap alfabesi bilmeyenlerin, kitap okuyamadığı ve Osmanlıca bilmeyenlerin de yazılanları anlamadığı gibi, yeni dönemde de, Latin alfabesini bilmeyenler yeni yazılan kitapları okuyamayacak, yeni icat edilen Türkçeyi öğrenmemiş olanlar da bu dilde yazılan kitapları okuyup anlayamayacaklardır.

Çevirmenler çevirilerini halkın dili ve halkın kültürünü dikkate alarak, ya da yabancılaştırmayla, başka bir kültürdeki değerleri aktararak vermekten çok, hem kaynak metni yeni bir ideoloji ve üretme dil için kullanacak ve bu şekilde kitapları kendi orijinaline yabancılaştıracak, hem de halkın dil ve kültürüne yabancılaştırarak bir Türkçeleştirme ve yerelleştirme yapmayacak; böylece çeviri stratejilerinde pek görülmeyen bir ara kültür, dil ve üslup modeliyle, çevirmenin kendisinden, kaynak metinden ve okurdan farklı ve onlara yabancı bir metni amaçlayarak, metinlerini görev verenin ideolojik beklentilerine göre şekillendirecektir.

Atatürk Dönemi Çeviri Anlayışı

Cumhuriyet dönemindeki çeviri anlayışı ve hareketlerini, ideolojik yaklaşım farklılığına bağlı olarak iki döneme ayırabiliriz. Birinci dönem Atatürk dönemi ve ikinci dönem ise İnönü dönemidir. Atatürk döneminde, yoğun çeviriler olmayıp, ağırlık kültürün dönüşümünün pratik süreçlerle olmuştur. Öncelikle anayasa, kanunlar, toplumsal hayat pratiğindeki devrimler büyük bir hızla gerçekleştirilip, bu konuda çevirilerle şekillenecek bir kültürel dönüşüm beklenmemiştir. Çeviriler uzun ve sabırlı yıllar gerektirdiği için, yenilikler, hem büyük ülkelerin baskısı, hem de yeni devlet ideolojisinin halka hızlı bir şekilde kabul ettirilmesi için pratik bir alandan başlamıştır. Halkın bilinçlenmesi yerine, halka kanun ve kurallar ve yaşam biçimi dayatılmıştır. Atatürk devrimleri yeni devletin ana ilkeleri, kültür taşıyıcısı ve medeniyetin adı olmuştur. Temel ilkeler olarak; akılcılık ve milliyetçilik benimsenmiştir.

Atatürk döneminde pozitivist bilim anlayışının siyasal hedeflerle tam olarak bütünleştiği dikkate alınırsa, düşüncede çoğulculuğa ve özerkliğe olanak tanınmaması, hatta var olan farklılıkların politikalara yansıtılmaması (1933 üniversite reformundaki tasfiyeler, H.E. Adıvar, F. Köprülü gibi isimlerin geri plana düşmesi), hümanist anlayıştaki geniş bir kültürel zenginleşme hareketine de uygun siyasi ortamı sunmuyordu. Bu durum Batılılaşma hedefleri açısından çelişkili gibi görünse de, siyaset-kültür ve siyaset-düşünce ilişkisinin iniş çıkışlar yaşaması şaşılacak bir şey değildir. Burada Atatürk döneminde düşüncenin rolü ve özerkliği sorununa ışık tutacak bir örneği anmak isterim. Tanyol “Atatürk ve Halkçılık” kitabında, Atatürk’ün yakın çevresinde Rousseau’yla ilgili girdiği bir fikir tartışmasını aktarırken, siyasal eylem adamı olarak Atatürk’ün konumunu vurgular. Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasal yapısı oluşturulurken, kuvvetler ayrılığının reddedilmesi, kuvvetlerin birleştirilmesi yönündeki tercih, toplumun rızasını ilke edinen Rousseau’yla hesaplaşmayı da beraberinde getirir. Atatürk yakın çevresine Rousseau’yu baştan sona okumalarını önerir; Rousseau’nun bir mecnun olduğunu ve “Toplumsal Sözleşme” yi cinnet halinde yazdığını, böyle bir beynin kuramının önemsenemeyeceğini söyler. Tanyol Atatürk’ün eylemden gelen bir devrimci olduğunu Rousseau’nun ise yenik ve karamsar olduğunu belirterek bu tutumun tarihsel meşruluğuna açıklama getiriyor (Kurultay, 1998: 25).

İnönü Dönemi Çeviri Anlayışı

İnönü döneminde ağırlık batı klasiklerinin çevirilerindedir. H. A. Yücel önderliğinde, yalnızca 1940-1946 yılları arasında toplam 1247 cilt eser çevrilmiş: 113 Alman Klasığı, 308 Fransız klasığı, 80 İngiliz klasığı, 88 Rus klasığı, 66 Şark İslam klasikleri 94 Yunan klasığı, 112 modern tiyatro eserleri serisi, 47 Latin klasığı, 20 Macar klasığı, 24 İskandinav klasığı, 29 İtalyan klasığı, 2 İspanyol klasığı (Kayaoğlu, 1998: 306-307) olmak üzere toplam 1247 cilt.

İnönü döneminde çeviri hareketi yoğun ve sistemlidir. Devlet eliyle yapılmaktadır. Dönemin çeviri ve kültür mimarı H. Ali Yücel’dir. “Bu dönemde diğer devirlerden, özellikle (temelde aynı düşüncede olsalar da) Atatürk döneminden de farklı bir kültür dokusu oluşturulmaya çalışılmıştır. Atatürk döneminde radikal laik düzenlemeler çerçevesinde toplum hayatından ferdi plana indirgenen dinin yeri milliyetçilik mefhumu ile doldurulmaya çalışılıyordu. İnönü döneminde ise milliyetçilikten de vazgeçilmiş, yerine Yunan ve Latin (hümanist) kültürü ikame edilmeye başlanmıştır. Gerekçe ise şudur; ekonomik açıdan buhranlı günlerden geçilmektedir. Memleketin kısa bir zaman zarfı içerisinde kalkınmasına ihtiyaç vardır. Kalkınmayı başaramamış toplumlar ise kültürel seviyesi yüksek olan Batı toplumlarıdır. Batı toplumlarının temelinde ise eski Yunan ve Latin kültürleri vardır. Şayet Türkiye de batının takip etmiş olduğu bu yolu izlerse batının bugünkü

seviyesi, hem ekonomik hem de kültürel planda yakalanmış olacaktır. Bu sebeple, ekonomik gelişmenin temelinde yatan asıl unsurun kültürel gelişimin olduğuna inanan İnönü, döneminde, Türk müziğini yasaklamak, okullarda Batı müziği öğretmek, opera ve konservatuarlar açmak gibi faaliyetlere hız vermiş ve bu gibi faaliyetler dönemin belirleyici özelliği olmuştur (Kayaoğlu, 1998: 295-296).

Tercüme ve telif hareketinin Atatürk devrinde değil, 1939'larda İnönü ve tek parti döneminde başlamış olması, bu ideolojik düşüncenin amacını daha da çok ortaya koymaktadır. Bu dönemde, tek partinin düşünce yapısına uygun kültür modelinin daha da aktifleştirilme politikası her yönüyle işlemekte, bunun en önemli ayağını ise telif ve tercüme politikası oluşturmaktadır. Yasaklanan eski eğitim ve kültür yerine yenisinin konulması (köy mektepleri gibi) böyle bir harekete gerekli kılıyordu. Hareketin yoğun olarak Atatürk döneminde değil, İnönü döneminde yaşanması önemlidir.

ÇEVİRELERİN TÜRKİYE'DE DEVLET VE TOPLUM HAYATINA ETKİSİ

Askeri Alandaki Çeviriler

Ordu Türkiye'de edebiyat, felsefe ve teknik konuların hamisi olmuştur. Toplumsal ilişkiler, dinsel yaşam, kültürel alanlar tamamen ordunun müdahaleleriyle yeniden düzenlenmiştir. Ordu tüm toplumsal alanlarda, cahil kabul edilen halkın yaşam tarzını değiştirmiş, yeni yaşam biçimine uymayanları uymaya zorlamış, uymayanları cezalandırmıştır. Yeni yaşam biçimi batının kültürünün yaşatılmasıdır ve ordunun görevi, batıdan geride kalmış olma nedeniyle batı kültürünü Türkiye'de zorla uygulamaktır. Uygulamada ortaya çıkan sonuç, teorik söylemin aksine, batının medeniyeti, düşünce yapısı, insan hak ve özgürlükleri yerine, yalnızca yasaklanan ülke kültürü yerine konulmasıdır.

Ülkenin o günkü aydın ve hukukçuları ordunun müdahalelerini, kültüre ve insan haklarına bir müdahale olarak eleştirme yerine, ordunun her şeyi doğru yaptığı ve halkın cahil olduğu için yapılan kültürel devrimleri anlayacak durumda olmadığı şeklinde değerlendirmiştir. Ordu batıda müdahale ederse gerici, Türkiye'de müdahale ederse ilerici ve aydındır. Ünlü bir hukukçu olan Abadan'a göre ordu batıda, siyasete müdahale ettiğinde ya da karıştığında ilerlemeye karşı konservatif, tutucu iken, Türkiye'de ilerlemenin taşıyıcısı, yüklenicisidir. Türkiye'de gerici olan kesim, aydınlanmış olan üst kesim değil, yarı eğitilmiş ve yarı aydın olan alt tabakadır (Abadan, 1964: 176).

Ülkenin aydınları ve filozofları askerlerdir. Ülkenin geleceğine ve kültürüne yön veren, geleceğin planlayanlar filozoflar, bilim adamları, hukukçular, edebiyatçılar ve mühendisler değil askerlerdir.

Hukuk alanındaki çeviriler

Zaman içerisinde İsviçre Medeni hukuku, Türkiye’de İsviçre hukuku olarak kalmamış, “Türk Medeni Hukuku” halini almıştır. Bu durum, yabancı bir hukukun iktibasının yabancı ülkedeki hukuk sisteminin, kanunların değil, hukuki düşünce tarzının alınması, başka bir deyişle hukuki düşüncelerin, ideallerin ve anlayışların alınmasıdır. Bu anlamda iktibas, süregelen bir sosyal prosedür olarak nitelendirmek mümkündür (Oğuz, 2006: 202).

Nikah kıyılması devletin memuru olan imamın resmi nikah kıymasıyla çözülebilecekken, batılılaşma adına dini özelliklerinden arındırılmıştır. Oysa örnek alınan Avrupa’da bir dine inananlar kendi ibadethanelerinde evlenirken, Türkiye’de, Avrupa’da dinsizler için var olan evlenme biçimi benimsenmiştir. Mecliste kutsal kitaplar üzerine yemin etme, batılı tüm ülkelerde mecburi bir durumken, yine batılılaşma adına, batıda olmayan bir şekilde devletin ilkelerine yemin etme getirilmiştir. Kutsal olan din değil, devletin ilkeleridir. Eski dogmalar ve kutsallıkları yerine, yeni kutsallıklar, dinin yerine konan ideolojik ritüeller getirilmiştir. Medeni kanunda, Avrupa aile yapısıyla Türk aile yapısının aynı olmadığı, aile içi ilişkiler ve geleneklerin sadece dinden dolayı değil, kültürden dolayı da farklı olduğu dikkate alınmamıştır. Binlerce yıllık kültür, gelenek ve din yok sayılmıştır.

Bu ikilik kanunlar olarak düzeltilse bile, cumhuriyet döneminden itibaren tamamen bir Avrupa hukuku birliğine dönüşmüş, yerel ve İslami olan yasal ve toplumsal hukuk tamamen yok sayılmış ve bugün hala yazılı hukukla, toplumsal hukuk çatışması ve çelişmesi devam ederek; yazılı ve toplumsal hukuk ikiliği devam etmiştir. Yazılı hukuk, halkın kültürel ve dini değerleriyle zaman zaman zıt düşmektedir. Bunun sonucu olarak, örneğin Türkiye’nin uzun yıllar ciddi çatışma alanı olan baş örtüsü, dini nikah ve töre cinayetleri, diyanetin konumu gibi sorunlar bu ikilikten dolayı bir türlü aşılamamıştır. Halkın buna karşılık pasif ve aktif direnç göstermeye devam ederek devlet-toplum ikileminin, zıtlığının bir türlü aşılamamıştır. Türkiye’de toplumsal çatışmalar, askeri darbeler ve yargının siyasal müdahaleleriyle ateşi düşmeyen bir hastalığa dönüşmeye devam etmektedir. Kendi kültür değerlerini, batıyla karşılaştırarak, batıda böyle değerler olmadığı için yok sayan ve karşı gelen bir devlet, asker ve yargı zihniyetine karşı, halkın demokratik gücü ve otoritesi yok sayılmış, gerektiğinde bu üç kurumun müdahalesi devamlı gelerek, siyasi iktidarları düşürmüş, hapis cezaları, yasaklamalar da dahil bir sürü totaliter baskıyla karşılaşmıştır. Türkiye’de ki çeviri hareketleri yine bu

güçlerin kontrolünde ve izniyle gerçekleşmiş olmasından dolayı, halkın anlayışına uygun bir aktarım, kültürel iletişim amaçlanmamıştır.

Burada ilginç olan, 1924 Anayasası'nın arkasında Kemalizm ile birlikte devletin ideolojisinin yer almasıdır. Bu ideoloji daha çok sosyalist devletlerin anayasasını andırmaktadır. 1946 yılında çok partili sisteme geçişle birlikte, mevcut anayasanın sert normları, modern demokrasinin ihtiyaç duyduğu kadarıyla hafifletilmeye çalışıldı. Buna rağmen, 1937 Anayasası'nda detaylı bir şekilde alınan Atatürk ilkeleri, günümüzde de Türk Anayasası'nı biçimlendirici özelliğini korumaktadır (Rumpf, 2002: 16).

Din alanındaki çeviriler

Tüm dini metinlerin eğitimi, kuran da dahil yasaklanmıştır. Dini ritüeller, giyisiler, dini nikah, cemaat odaklı bir sosyal hayat yasaklanmıştır. Din toplumsal hayatın dışına çıkarılmış, camiler ve ibadet şekillerine dahi müdahale edilmiştir. Kuran Türkçeye çevrilmiş, ezanın Arapça okunması uzun yıllar yasaklanmıştır. Dinin sosyal hayattaki boşluğu devlet felsefesi, devlete olan inanç ve milliyetçilikle doldurulmaya çalışılmıştır. Sosyal hayatla ilgili batı kültüründen aktarılan sosyal ve hukuksal geleneklerle yine dini boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır.

Özellikle, Hasan Ali Yücel dönemi, dini yayınların tamamen yasaklandığı ve kültürel yönün tamamen batıya döndüğü bir dönemdir. Köy enstitüleri kurularak, bütün bir gençliğin bu enstitülerde dinle alakasını keserek, yeni ideolojiye sahip kuşaklar yetiştirmek amaçlanmıştır. Dönemin pozitivizm modasına uygun olarak, din artık bir eski kültür, bir gericiliktir. Modernleşebilmek için, dine başka bir bakış açısıyla bakmak, bir yabancı bakışla bakmak gerekmektedir.

Yeni din anlayışına dayalı olarak, Yücel'in bakanlığı sırasında yayımına başlanan ansiklopedilerden ilki Encyclopedie d'islam'ın çevirisi olan İslam Ansiklopedisi'dir. 1940'da yayımına başlanan dört ciltlik bu ansiklopedi ancak 1988'de tamamlanabilmiştir. Yücel'in bakanlık yayın faaliyetleri kapsamında İslam kültürüne ilişkin bir ansiklopediye öncelik vermesi ilginçtir. Ne var ki bu ansiklopedinin Leiden'da hazırlanıp ilk kez orada yayımlandığını ve İslam'ı Batı'nın bakış açısından aktardığını da unutmamak gerekir (Gürçağlar, 2005: 65).

Devlet ve düşünce alanındaki çeviriler

Çeviri yoluyla batı kültürü ve medeniyetinin alınmasının Türkiye'de bir tek parti ve askeri yönetimi beraberinde getirmesi çelişik bir durumdur. Normalde, batı uygarlığının alınması,

demokrasi ve insan haklarını, bir hümanizm hareketini getirirken bizde nasıl olmuşsa çeviriler tam tersi sonuçlara yol açmışlardır. Tüm yoğun çeviri dönemlerinde bir demokratikleşme, bir çoğulculuk değil, tam anlamıyla, başka düşüncelerin yasaklandığı bir otokratik sistem vardır. Yenilik her zaman askerler tarafından yerleştirilmiş, askerler yeniliklerin hamisi ve yönlendiricisi olmuşlardır, oysa batıda tam tersine, halk askerlere ve totaliter rejimlere karşı yenilikleri gerçekleştirir. Askeri yönetimler ve müdahalelerin bir türlü bitmemesi, her bir müdahalenin batı medeniyeti adına yapılması da çok çelişik bir durumdur. Hatta batıyı algılamada, batı toplumundaki ilişkileri medeni bir düzey olarak getirmede, hümanizmi ve insan haklarını yerleştirmede, toplum düzenini sağlamada en önemli alan olan hukuk ve anayasa da yine devamlı olarak askerler tarafından ve askeri dönemlerde yapılmaktadır. O kadar ki, Osmanlıdan beri kayıtsız şartsız tek egemen güç olan meclisin kararları bile askerin düşüncesine uygun olmadıkça geçerli olamamakta, meclisin yetkileri bile sınırlı kalmaktadır. Meclis buna uygun hareket etmediğinde, askeri dönemlerde atamaları yapılan ve askerlerin onayıyla atanan yüksek yargı ve anayasa mahkemesi gerekli engellemeyi yapıp, meclisin kararlarını iptal eder, olmazsa partileri kapatır.

Atatürk döneminde radikal laik düzenlemeler çerçevesinde toplum hayatından ferdi plana indirgenen dinin yeri milliyetçilik mefhumu ile doldurulmaya çalışılıyordu. İnönü döneminde ise milliyetçilikten de vazgeçilmiş, yerine Yunan ve Latin (hümanist) kültürü ikame edilmeye başlanmıştır (Kayaoğlu, 1998: 295).

Toplumsal alandaki çeviriler

Yaratmak hiçbir zaman esrarlı bir ilhamın, görünmez bir kudretin eseri değildir. Büyük yaradılışlar büyük tarihi komplekslerin neticesidir. Bu kompleksleri meydana getiren ise, yabancı tesirlerin içerden gelen aksülamellerle karşılaşması, çarpışması ve bu çarpışmadan gittikçe daha geniş uzvi bütünlerin doğmasıdır. İşte bu çok mudil olan çarpışmaların hazırladığı şartlara “içtimai (toplumsal) şartlar” diyoruz. İçtimai (sosyal) şartlar kendiliğinden hazırlanamaz ve inkişaf edemez (gelişemez). Onları, tesirler çarpışmasından uzakta, oldukları gibi bıraksak daima oldukları gibi kalacaklardır. İçtimai şartları kımıldatan, tekamül ettiren tesirler yaratmasak bile onlara karşı göğsümüzü açmak veya kaçınmak bir dereceye kadar elimizdedir (Ülken: 1997: 349).

“Şuurlu, teşkilatlı ve tam bir tercüme” zaten başlamış olan tesirleri en uyanık ve en hazırlıklı bir şekilde kabul etmeyi mümkün kılar. Teşkilatlı ve tam bir tercüme demek bugünün büyük fikir ve san’at eserleri yanında bütün san’at klasiklerinin yer tutması demektir (Ülken, 1997: 349).

Bilindiği gibi H. Ali Yücel'in çeviri girişimi tek başına bir gelişme değildir ve "ülke ulusçuluğu"nun (Turancılığa karşıt olarak) mantığını tamamlamaktadır. Bu anlayışa göre Batılılaşmak uluslaşmaktan geçmektedir ve Batı'nın değerlerini üstlenmek toplumun yabancılaşması ve ulusallığını yitirmesi anlamına gelmez (Z. Gökalp'ın temellerini attığı Türkçülük). Bu temel çizgiyi hümanist bir yorumla birleştiren H.A.Yücel'in anlayışı, yayınların ilk baskıların yazdığı önsözün lafzında ve satır aralarında görülebilir: "Bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zeka ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır..." (Kurultay, 1998: 26).

Değerlendirme ve Sonuç

Çeviriye verilen emeklerin ülkelin kaderini belirlediğini düşündüğümüzde, Türkiye'de en yoğun çeviri hareketinin devlet eliyle olduğu İnönü (milli şef), Hasan Ali Yücel döneminin çevirilerinin sayısı ve çok yapıldığı olmasına bakarak, bunun yeterli olup olmadığını görebiliriz. Özellikle bu dönemin politik anlayışı, halka bakışı, batının demokrasi ve insan haklarına nasıl baktığı, çok partili hayata bakışı, yönetenlerin kendi kültürüne, halkına, dinine bakışları çeviri hareketinin yönünü ve amaçlarını çok iyi ortaya koyacaktır.

Osmanlı Döneminde yapılan çeviriler birçok alanda yoğunlaşmış olsa bile iki yönüyle devamı gelememiş, sonraki hareketlere yansımaya, kesilmiştir: birincisi çevirilerin Arap alfabesinde ve Osmanlı dilinde yapılmış olması: bu iki yön nedeniyle, yapılan çeviriler zaten dar bir kitleye yapılmakta olduğundan (hem halkın Osmanlıca bilmemesi, hem de Arap harfleriyle yazılan eserlerin geniş bir kitleye yayılmayıp, çok dar ve elit bir kitle tarafından okunuyor olması) bu çeviriler çok yayılmamış, kültür hayatının, halkın kültürüne etkisinin hemen hiç gerçekleşmemiş olması. Sade halk dili olan Türkçeye aktarılamamasının nedeni, çok elit kesim olan yazar ve çevirmenlerin (zaten çevirmenler ya ünlü paşa aileleri, ya da seçkin birkaç okuldan yetişmiş elit, ya da yurt dışında okumuş kişiler ki bunlarda genelde soylu ailelerdendir) çevirilerini ya Osmanlıca, ya da Türkçe bile olsa, süslü ve tumtutarklı bir Türkçe, ama her durumda Arap alfabesiyle yazmış olmaları o gün için halka yabancı bir çeviri eylem, strateji ve yöntemini beraberinde getirmiştir.

Fakat, tıpkı Osmanlıcada olduğu gibi Türkçede yapılan çeviriler, yine halkın elit bir kesimine hitap etmek zorunda kalmışlardır (yukarıdaki nedenlerden). Ve yeni alfabeyi bilseler bile, okurlar, dil yeni yeni icat edildiğinden, yeni kelimelerin tarihsel bir serüveni olmayıp sadece göstergeler olduklarından adeta ders kitapları gibi öğretim amacına hizmet etmişlerdir. Adeta tüm kitaplar, eğitim kitaplarıdır ve eğitim amacıyla yazılmışlar ve çevrilmişlerdir. Tüm yazı ve yazın eğitim ve yeni kültürün öğretilmesi sürecidir. Burada kitapların, halkın diline ve yaşadığı kültüre uygun

çevrilmesi diye bir stratejiden söz etmek çok zordur. Halk kitapları kendi dünyasında anlamayıp, kitapların dünyasının yanında, kitapların yazılış dünyasının bir unsuru, onun şekillendireceği bir tabular asa gibi okur kitlesi olacaktır. Çevirmenler çevirilerini halkın dili ve halkın kültürünü dikkate alarak, ya da yabancılaştırmayla, başka bir kültürdeki değerleri aktararak vermekten çok, hem kaynak metni yeni bir ideoloji ve üretme dil için kullanacak ve bu şekilde kitapları kendi orijinaline yabancılaştıracak, hem de halkın dil ve kültürüne yabancılaştırarak bir Türkçeleştirme ve yerelleştirme yapmayacak; böylece çeviri stratejilerinde pek görülmeyen bir ara kültür, dil ve üslup modeliyle, çevirmenin kendisinden, kaynak metinden ve okurdan farklı ve onlara yabancı bir metni amaçlar ve görev verenin ideolojik beklentilerine göre şekillendirecektir.

Osmanlı döneminde, çeviri alanında genel olarak masumane bir şekilde, felsefe, edebiyat, medeniyet, teknoloji vs. de geri kalınması nedeniyle, halkın tamamen dogmatik ve skolastik yapıdan kurtarılabilmesi için, hayata dönmesi anlamında bir Rönesans hareketi gibi bir çeviri hareketinin başlatıldığı bir gerçek. Fakat cumhuriyet döneminde bu çeviri rönesansını gerçekleştirmenin ana amaç mı, yoksa ara amaç mı olduğu tartışılabilir. Ama halkın aydınlanması mı, yoksa halkın kültürünün başkalaştırılıp, köklerinden koparılması, yerli kültürün yok sayılarak yeni bir kültür ideolojisi mi? Çünkü bilimsel ve ekonomik gelişmeler tercüme faaliyetlerinin yoğunluğuna uygun olarak bir medeni dönüşümü sağlamış görünmüyor, Türkiye uzun bir müddet halkın kültürünün zenginleştirilmesi, okuma kültürü, çevirilerin bilimsel ve teknik hayata yön vermesinden çok, ideolojik olarak bir dönüşüm, skolastik ve teorik bir düşünce empozesiyle meşgul olmuş; devlet yapısı olarak tek partili hayat, birçok şeyin yasaklanması, kitapların imhası ve takibat gibi eylemlerle; halkın demokratik, hür düşünceli ve kültürünü zenginleştiren politikalarından çok, teorik ve skolastik bir dönem geçirmiştir. Tek partili hayat, askeri darbeler, düşünce yasakları bu zıtlığın ve ideolojik kısıtlılığın önemli göstergeleridirler. Özellikle okur kesimin elit kalmaya devam etmesi, halka yayılamaması, çevrilen önemli ve değerli eserlerin halkta taban bulamaması, çeviri ve kültür anlayışını ortaya koymaktadır. Ancak demokratik ve yasakların olmadığı bir toplumda böyle bir medeniyet hamlesi, filizlenme, kültürün doğal çevresinde bir yoğun bir meyve verme faaliyeti olabilir çeviri. Bugün çok yaygın çevirilere rağmen hala yaygın okumanın olamaması bu arka planın, bilinçaltının sorgulanmasını ve sağlıklı bir dönemin hala gelmediğini ve gelmesi gerektiğini göstermektedir.

Batıda olduğu gibi Türkiye’de çevirmenlik, bir uzmanlık, bir akademik karakter olarak belirmediğinden ve büyük çevirmenler yetişmemiş olduğundan, çeviriyi kuram düzeyinde bir düşünüşle yapan ve yaptıklarının bilincinde olarak, yöntem geliştirecek ve çevirinin ne olduğu konusunda gerçekten bilgi sahibi olan çevirmenler hemen hemen hiç olmamıştır. Bu nedenle devlet

eliyle yapılan çevirilerin ideolojik yönünü temsil eden H. Ali Yücel, Türk çeviri tarihine bir büyük çeviri kuramcısı gibi yerleştirilmiştir. H. Ali Yücel'e duyulan bu ilgi ve bu çeviri hareketini meşrulaştırma gayreti, Türkiye'de çeviri yoluyla batı medeniyetinin alınmayıp, kültür yozlaşmasına yol açmanın savunulması anlamına gelmektedir.

Çeviriler aktarım olduğu kadar uzlaşım da. Oysa H. Ali Yücel dönemi, bir uzlaştırma dönemi değil, bir kutuplaştırma dönemi, bir ideolojik baskı dönemidir. Bizim çeviri tarihimiz bir medeni uyanışa yol açmaktan çok, bir kültür aktarımı ve medeniyet taklidinin tarihi olmuştur. Medeniyet ve kültürün sentezlenmesi yerine, yapay kültür, yapay ulus, yapay dil, yapay din, yapay çeviri, yapay siyaset, yapay hukuk üzerine kurulmuş bir çeviri tarihi serüvenidir.

Türkiye'nin çeviri hareketlerinde, çevirinin amaç ve işlevi, çeviri tarihini yazanların ve yapanların amaç ve işleviyle örtüşmektedir. Devlet eliyle yapılan çeviriler medeniyette gelişen bir ulus yerine, kültürü yabancılaşan bir toplum yapılanmasını başarmış, batı medeniyetinin düşüncesi yerine doğunun dogmatik düşüncesini korumayı ve batının tekniğini görünen yüzüyle alma faaliyeti olarak kalmıştır.

Temel yapıtların çevirisi kültürel bir uyanış yaratmadı. Zaten başlamış olan bir yeni yönelimin kültür referanslarını güçlendirdi. Uzun vadeli bir gelişmede tarihsel bir kilometre taşı oldu sadece. Başka türlü de beklenemezdi. Çünkü çeviri tek başına tarihsel bir aktör değildir (Kurultay, 1998: 33).

Doğunun doğası gereği inanç yapısından da kaynaklanan bir kısıtlamayla; sanatsal yaratı, felsefi düşünce, özgürlük konularındaki kısıtlamadan kaynaklanan eksiklik nedeniyle, yaratıcılık aşaması doğu için engel olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu aşama, hem İslam medeniyetlerindeki ilk çeviriler, hem de Endülüs, Osmanlı dönemlerinde de aynı şekilde yaşanmıştır. Mesela, tercüme ve şerh dönemleri ne kadar yoğun ve iyi yaşanırsa yaşansın, batı düşüncesinin ya da Yunan düşüncesinin tümünün çevrilmesi söz konusu olamamıştır. Çünkü bazı alanlar doğu için yabancı ve engeller olduğu için, doğu kültürü batıdaki düşüncelerin belli bir kısmını dışarıda bırakarak tercüme ve yorumlara girmiştir. Bu durumun somut örnekleri, edebiyat ve tiyatronun çevirilerinin Türkiye'de çok fazla yapılmasına rağmen, roman, dram, tiyatro, müzikal, opera gibi türlerin çok fazla gelişmemesi, bu türlerin arka planındaki düşünceyi besleyen diğer türlerin toplumsal yaşamda yerini almaması, çevrilmemesi ya da doğu tarzına uygun görülmemesinden dolayı, bu alanlardaki yaratıcılık bir türlü gelişmemiştir. Bu türler şekilsel, taklit ve sığ bir şekilde çevrilmiş ve taklit eserlerden çok öte geçememişlerdir.

Tosun, M., Şimşek, F. (2012). Osmanlının son döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemine devlet eliyle yaptırılan çevirilerin toplumsal ve kültürel değişime etkisi. *International Journal of Human Sciences* [Online]. (9)2, 1719-1735.

Kaynakça:

- Abadan, Y. (1964). “Die Entwicklungsprobleme der Türkei”, *Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'e Armağan*. H. Topçuoğlu, Y. Karayalçın ve İ. Akipek (drl.). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gürçaglar, Ş.T. (2005). *Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Gürsel, N. (1985). Uygarlık ve Çeviri. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. C.1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kayaoglu, T. (1998). *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kurultay, T. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde Çevirinin Ağır Yüğü ve Türk Humanizması. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 11. 13-36.
- Oğuz, A. (2006). Türk Medeni Hukukunun Gelişim Çizgisi ve Karşılaştırmalı Hukukun Rolü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 55.1. 195-206.
- Ortaylı, İ. (1985). Batılılaşma Sorunu. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. C.1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rumpf, C. (2002). *Rezeption und Verfassungsordnung: Beispiel Türkei*. <http://www.tuerkei-recht.de/downloads/rezeption.pdf>. (4 Şubat 2012).
- Ülken, H.Z. (1997). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*. İstanbul: Ülken Yayınları.

Extended English abstract

The reason for translation to be the engine of modernization and civilization is the key role played by translation in the transfer of civilization. Without translations, ordinary cultural changes within a country cannot enable the awakening of a civilization within community. Societies, closed to other civilizations, cannot be a part of competition of civilization. However, when an intense and patient activity for the transfer of civilization through translations is carried out successfully then the target culture may have the opportunity to stay dynamic continuously in the adventure of the universe then the target culture constantly develops its own culture, as a result foreign ideas and an awakening and modernization process would be real.

Transferring western civilization into their own nation is an important step for all the nations in the world. But in the eastern world, this transfer is carried out in the form of mixing western civilization and its nation's culture in general. However, what needs to be translated is not the culture but the western civilization as a whole. Not only the technique of western civilization but also the western thought should be transferred. In the transfer of western civilization to other cultures, it is a fact that every nation carried out a deficient translation activity deliberately, as a result the thought of western civilization was missing in such a transfer. This situation was used as a method in Turkey during the periods of the Ottoman Empire and Republic of Turkey albeit from different perspectives. The aspects of western civilization which are appropriate for soldiers and statesman were translated, but inappropriate aspects were not. As a consequence of an incomplete transfer of western civilization, Turkey has become a country of social conflicts rather than being a western country in every aspect. Instead of bringing harmony, aesthetics and development of thought, western civilization has brought technique, conflict and identity crisis. What plays an important role in translation movements is that some disagreeable parts of the western culture to the local culture were adopted and the Turkish community was forced to accept them without creating a harmony. The goal was to alter the culture by using western civilization.

Westernization activities during Ottoman Empire were mostly carried out in the fields of state structure and western technique. Translations on the western thought were made as well but with a limited number. In the period of the Republic of Turkey, the road to development was cultural changes. The rulers of the country translated the backwardness in civilization as a cultural backwardness. They made revolutions with an approach that ignored the Turkish culture and lifestyle of thousands of years especially the religion and traditions. An absolute transfer of western culture was set up as a target in all areas. Like many developing countries, Turkey was ashamed of falling behind the progress and thought that changing its own identity, culture and religion was the way to the development of the society.

The official translation method in the history of Turkey was '*foreignization*'. This method of foreignization is not similar to the method of Schleiermacher's '*verfremden*'. This is not an adaption of a foreign idea or concept by foreignization method, here the foreign culture is foreignized in itself as well, and then it functions with another goal through foreignization in the target culture. As a translation method both in the source and the target culture, there is a foreign strategy. The goal is not to adopt all aspects of a foreign culture, but to produce a hybrid culture by combining the appropriate aspects of the foreign culture suitable to the ideology.

A third culture is created and the indigenous culture is emptied. It is a complete ideological manipulation in order to create a new artificial culture. Manipulation is aimed at foreign culture as well as the local culture. There is manipulation in both cultures.

Tosun, M., Şimşek, F. (2012). Osmanlının son döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemine devlet eliyle yaptırılan çevirilerin toplumsal ve kültürel değişime etkisi. *International Journal of Human Sciences* [Online]. (9)2, 1719-1735.

Such a translation manipulation is foreign to the thought of the west and to the culture of the east. At the same time, it turns into the creation of a new culture with the production of elements that do not exist in both cultures. But in the act of creation, the translations are just imitations of the selected texts and no matter what their goals were; those texts were manipulated for the ideological targets.

In the field of translation, a continuous movement of imitation and an ongoing act of foreignizing a civilization prevented the public from being a part of the civilization. The target audience of the translations and the perception of the west were limited to a small number of intellectuals.